

ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

КОМЗЮК Анатолій Трохимович - доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри адміністративного права та процесу ННІ № 3; Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-7377-9241>

КІКІНЧУК Василь Юрійович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0001-7457-4507>

РОЗУМЯК Роман Володимирович - кандидат юридичних наук, докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-0859-3325>

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.11>

Встановлено, що превентивна (профілактична) функція, у контексті протидії Національною поліцією України організованим злочинним угрупованням у сфері економіки, виражає діяльність уповноважених органів та підрозділів НПУ щодо запобігання соціально-економічним та іншим детермінантам появи ОЗГ, попередження формування стійких злочинних груп та організацій у різних секторах економіки, а також виховання суспільства в дусі поваги до законів та невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення злочинів будь-якої тяжкості або спрямованості.

Аргументовано, що припинення в досліджуваному в статті контексті – це фактична, примусова зупинка протиправної діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки державно-владними засобами, які знаходяться в розпорядженні НПУ. При цьому, припинення функціонування ОЗГ не обмежується адміністративними важелями та включає в комплексі оперативно-розшукові та кримінально-процесуальні заходи. Нейтралізаційна функція має ключовий характер у роботі НПУ, адже саме завдяки її реалізації досягається фактична ліквідація злочинних

осередків та забезпечується відшкодування шкоди, які завдано їх діями.

Зауважено, що внутрішньоорганізаційна функція пов'язана із формуванням необхідної ресурсної основи та створення умов для ефективної роботи органів та підрозділів Національної поліції України щодо протидії організованим злочинним угрупованням у сфері економіки. Сюди віднесено юридичне оформлення та затвердження спільних заходів або комплексної співпраці із іншими правоохоронними органами, центральними органами виконавчої влади тощо; придбання необхідних матеріально-технічних ресурсів, як-то: транспорту, комп'ютерної техніки, засобів оперативної техніки і таке інше; виділення фінансування для проведення операцій із припинення діяльності організованих злочинних груп тощо.

Ключові слова: функції, Національна поліція, суб'єкт, протидія, організовані злочинні групи, економіка.

Постановка проблеми

Економічна сфера традиційно залишається одним із найбільш уразливих напрямів для діяльності організованих злочинних груп, що обумовлено складністю фінансово-госпо-

дарських процесів, можливістю маскуванню протиправних дій та значними матеріальними ресурсами. За таких умов протидія організованій економічній злочинності потребує чіткого визначення ролі кожного суб'єкта правоохоронної системи, насамперед Національної поліції. Саме на неї покладається реалізація комплексу функцій, спрямованих на запобігання, виявлення, припинення та розслідування злочинної діяльності організованих злочинних груп. У зв'язку із цим особливого наукового значення набуває характеристика функцій Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки, що дозволяє більш повно розкрити зміст її діяльності та опрацювати напрями підвищення ефективності.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із різними напрямками діяльності Національної поліції України у своїх наукових працях розглядали: О.М. Бандурка, Н.Т. Гончарук, М.М. Дивак, О.Ю. Дрозд, В.Ю. Кікінчук, А.М. Клочко, В.О. Кудря, Н.А. Литвин, О.М. Музичук, Р.В. Олійник та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогодні, в науковій літературі фактично неопрацьованим є теоретичний підхід щодо характеристики функцій протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб надати характеристику функцій Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює діяльність поліції за відповідним напрямом; узагальнити теоретичні підходи щодо тлумачення сутності окремих функцій.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній дістав подальше опрацювання теоретичний підхід щодо характеристики ключових функцій Національної поліції як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження, зазначимо, що категорія функцій практично не розкрита в нормах чинного законодавства України, яким регламентовано як діяльність Національної поліції, так і сферу боротьби з організованою злочинністю. Разом із цим, функціонал завжди виходить із цілей роботи правоохоронного або іншого публічного органу. А відтак, вважаємо доцільним виділити наступні функції НПУ, як суб'єкта протидії економічним ОЗГ.

1. Превентивна (профілактична) функція. Слово «превенція» розтлумачується в словниковій літературі наступним чином: 1) попередження або дії попереджувального характеру; 2) запобігання чому-небудь, попередження чогось; 3) сукупність заходів, направлених на усунення причин для здійснення правопорушень (злочинів); 4) міри профілактичного та попереджувального характеру, здійснювані з метою запобігання правопорушенням; 5) поняття теорії кримінального права, яке означає профілактику (попередження) злочинів під дією кримінально-правової заборони тощо [1]. В.І. Фелік визначив превенцію (профілактику) у роботі Національної поліції України, як систему поліцейських заходів та повноважень, методів та способів їх реалізації, що здійснюються з метою попередження вчинення правопорушень або зменшення їх негативних наслідків, зниження рівня правопорушень в державі та в окремих регіонах, забезпечення високого рівня публічної безпеки та порядку [2, с.157]. Як доводить Д.С. Денисюк, превентивна (профілактична) функція спрямована на запобігання вчиненню правопорушень, тобто поліція виявляє причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення; вживає заходів з виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; уживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; у випадках, передбачених законом, здійснює

провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання; доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; вживає заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; здійснює заходи щодо захисту інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, виявлення та припинення адміністративних правопорушень на підприємствах, в установах та організаціях, а також інших об'єктах, визначених Кабінетом Міністрів України, які обслуговуються спеціальною поліцією; регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі [3, с.115]. Беручи до уваги наведені наукові підходи, превентивна (профілактична) функція в контексті протидії Національною поліцією України організованим злочинним угрупованням у сфері економіки виражає діяльність уповноважених органів та підрозділів НПУ щодо запобігання соціально-економічним та іншим детермінантам появи ОЗГ, попередження формування стійких злочинних груп та організацій у різних секторах економіки, а також виховання суспільства в дусі поваги до законів та невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення злочинів будь-якої тяжкості або спрямованості. Профілактика виражається в широкій системі дій та операцій. Наприклад, систематична протидія незаконній господарській діяльності попереджає формування організованих груп осіб, які мають ресурси та знання, необхідні для незаконного обороту певних товарів поза законних процедур; затримання лідера організованого злочинного угруповання запобігає продовженню його стабільної діяльності та подальшого вчинення учасниками останнього злочинів; освітлення в засобах масової інформації проведеної роботи щодо припинення діяльності ОЗГ може стати стимулом для інших представників суспільства

відмовитись від злочинного умислу та припинити підготовку до вчинення економічних злочинів і таке інше.

2. Нейтралізаційна функція (функція припинення правопорушень). Слово «припинення» означає дію за значенням припиняти; зупинити рух когось, чого-небудь; переривати який-небудь процес, стан, що триває; переставати виконувати або переривати на якійсь час яку-небудь дію, діяльність, якийсь процес [4, с.943]. В адміністративному праві, як пише А.В. Сергєєв, припинення – це засоби примусового переривання (припинення) протиправних діянь. Підставою для їх застосування є фактичне вчинення суспільно небезпечних дій, які становлять реальну загрозу суспільним інтересам, правам, життю, здоров'ю громадян. Так, керування транспортними засобами особою, яка перебуває у стані сп'яніння, потребує негайного припинення такої дії, тобто відсторонення від керування [5, с.148]. Адміністративне припинення в дисертації А.В. Гайдука – це примусення правопорушника до виконання правових обов'язків. Компетентні державні органи або посадові особи застосовують необхідні заходи для того, щоб припинити протиправну поведінку, яка загрожує суспільним інтересам, позбавити порушника можливості вчинити порушення. Заходи адміністративного припинення застосовуються з метою недопущення нових правопорушень, усунення шкідливих наслідків правопорушення, забезпечення умов для застосування покарання та поновлювальних заходів [6, с.111-112]. Отже, припинення у досліджуваному в статті контексті, – це фактична, примусова зупинка протиправної діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки державно-владними засобами, які знаходяться в розпорядженні НПУ. При цьому, припинення функціонування ОЗГ не обмежується адміністративними важелями та включає в комплексі оперативно-розшукові та кримінально-процесуальні заходи. Нейтралізаційна функція має ключовий характер у роботі НПУ, адже саме завдяки її реалізації досягається фактична ліквідація злочинних осередків та забезпечується відшкодування шкоди, які завдано їх діями.

3. Інформаційно-комунікаційна функція. Зміст цього різновиду діяльності поля-

гає в налагодженні комунікаційних зв'язків із різноманітними органами державної влади та місцевого самоврядування з питань обміну інформацією, а також узгодження спільних заходів із протидії правопорушенням в економічній сфері та припинення діяльності ОЗГ у тому числі. При цьому, інформаційний обмін та комунікація не обмежуються лише правоохоронними органами. НПУ має право вступати у співпрацю з будь-яким суб'єктом, якщо це відповідає інтересам її діяльності. Наприклад, Меморандумом про партнерство та співробітництво між Національною поліцією України та Радою бізнес-омбудсмена від 07.09.2016 визначено, що співробітництво Сторін спрямовано на забезпечення позитивних зрушень у забезпеченні прозорості діяльності органів державної влади, сприянні зниженню рівня корупції та запобіганні недобросовісній (нечесній) поведінці стосовно суб'єктів підприємництва в Україні. Сторони домовились взаємодіяти в таких напрямках співпраці: 1) надання Поліції та/або її територіальним органам, а також органам державної влади та органам місцевого самоврядування рекомендацій щодо забезпечення реалізації державної політики у сферах, які належать до компетенції Поліції, з метою спрощення та поліпшення умов провадження підприємницької діяльності, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва; 2) надання Поліції та/або її територіальним органам рекомендацій щодо вдосконалення їх функціонування; 3) підготовка пропозицій з удосконалення законодавства з питань, які належать до сфер, де Поліція реалізує державну політику; 4) участь у громадських обговореннях проєктів нормативно-правових актів, які становлять взаємний інтерес; 5) сприяння моніторингу порушень з боку посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування законних прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності; 6) організація та проведення спільних публічних заходів з актуальних питань [7]. Для практичної реалізації положень Меморандуму Сторони домовились: а) проводити регулярні робочі зустрічі на всіх рівнях; б) обмінюватися наявною в їх розпорядженні інформацією з питань, що становлять взаємний інтерес;

в) створити спільну експертну групу з метою періодичного розгляду змісту окремих скарг, поданих суб'єктами підприємницької діяльності до Ради на дії (або бездіяльність) Поліції та/або її територіальних органів, вжиття заходів з метою усунення таких порушень та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до закону; г) у разі потреби створювати спільні робочі групи з метою розробки рекомендацій до проєктів нормативно-правових актів з питань, що є предметом цього Меморандуму; г) надавати взаємну допомогу в організації та проведенні семінарів, конференцій, ділових зустрічей, тощо; д) оприлюднювати інформацію про свою взаємодію в межах положень цього Меморандуму, у тому числі шляхом проведення спільних заходів щодо питань, які становлять взаємний інтерес тощо [7]. Крім зазначеного, Меморандумом передбачено обов'язкові заходи комунікації між сторонами. Згідно зі статтею 5 регулярні зустрічі Голови Національної поліції і Бізнес-омбудсмена відбуваються по мірі необхідності з ініціативи однієї зі Сторін. При цьому Сторона, яка буде ініціювати зустріч, повідомляє про свій намір іншу Сторону не пізніше ніж за 10 (десять) робочих днів до очікуваної дати проведення такої зустрічі. У такому разі інша Сторона дає свою відповідь щодо готовності провести таку зустріч не пізніше ніж протягом 5 (п'яти) робочих днів з дати отримання пропозицій від іншої Сторони. Кожна зі Сторін зобов'язується використовувати інформацію, отриману від іншої Сторони, виключно для цілей реалізації положень цього Меморандуму без її передачі третім особам [7].

4. Внутрішньоорганізаційна функція. Цей напрям діяльності пов'язано із формуванням необхідної ресурсної основи та створення умов для ефективної роботи органів та підрозділів Національної поліції України щодо протидії організованим злочинним угрупованням у сфері економіки. Сюди, до прикладу, можна віднести: юридичне оформлення та затвердження спільних заходів або комплексної співпраці із іншими правоохоронними органами, центральними органами виконавчої влади тощо; придбання необхідних матеріально-технічних ресурсів, як-то: транспорту, комп'ютерної техніки, засобів

оперативної техніки і таке інше; виділення фінансування для проведення операцій із припинення діяльності організованих злочинних груп тощо.

Окремою складовою внутрішньоорганізаційної функції є кадрове забезпечення суб'єктів протидії ОЗГ у сфері економіки. Останнє відбувається за рахунок відбору на роботу в уповноважені органи та підрозділи НПУ найбільш підготовлених осіб, які володіють знаннями та навичками для ефективного виконання покладених на поліцію завдань у галузь боротьби із ОЗГ. Іншою стороною кадрового забезпечення є систематична підтримка професійної компетентності відповідних працівників. Для цього в НПУ функціонує інститут службової підготовки. Згідно Наказу МВС «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 26.01.2016 № 50 службова підготовка – це система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності. Основними завданнями службової підготовки є: а) підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки; б) вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України; в) удосконалення керівним складом органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції навичок управління поліцейськими. При цьому, службова підготовка неодноразова та включає комплекс складових, а саме: 1) функціональну підготовку – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків; 2) загальнопрофільну підготовку – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування психологічної надійності та стійкості, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, а також надання домедич-

ної допомоги в процесі виконання службових завдань; 3) тактичну підготовку – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно приймати правомірні рішення; 4) вогневу підготовку – комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, у русі тощо; 5) фізичну підготовку – комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності [8]. За рахунок комплексу навчально-виховних заходів, передбачених службовою підготовкою, працівники уповноважених підрозділів, які беруть безпосередню участь у боротьбі з організованими злочинними угрупованнями у сфері економіки, постійно перебувають на вищому рівні професійної компетентності, систематично оновлюючи свої навички та знання, досліджують та переймають актуальний досвід боротьби із економічною злочинністю в цілому, а також діяльність організованих злочинних угруповань у цій сфері.

Висновки

Таким чином, саме зазначені функції Національної поліції України як суб'єкта протидії організованим злочинним групам у сфері економіки мають визначальне значення для забезпечення ефективності державної політики в цій сфері. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що цілі, завдання та різновиди діяльності НПУ в аналізованій галузі перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємообумовленості, утворюючи цілісну й логічно вибудовану систему. Саме така органічна узгодженість функцій забезпечує послідовність і системність функціонування всієї структури поліції, унеможливорює фрагментарність правоохоронного впливу та сприяє підвищенню загальної результативності ді-

SUMMARY

It has been established that the preventive (preventive) function, in the context of the National Police of Ukraine's counteraction to organized criminal groups in the economic sphere, expresses the activities of authorized bodies and units of the NPU to prevent socio-economic and other determinants of the emergence of organized criminal groups, to prevent the formation of stable criminal groups and organizations in various sectors of the economy, as well as to educate society in the spirit of respect for the law and the inevitability of criminal liability for committing crimes of any gravity or orientation. It is argued that termination in the context studied in the article is an actual, forced cessation of the illegal activities of organized criminal groups in the economic sphere by state and government means at the disposal of the NPU. At the same time, the termination of the functioning of organized criminal groups is not limited to administrative levers and includes operational-search and criminal-procedural measures in the complex. The

neutralization function is key in the work of the NPU, because it is thanks to its implementation that the actual liquidation of criminal cells is achieved and compensation for the damage caused by their actions is ensured.

It was noted that the intra-organizational function is associated with the formation of the necessary resource base and the creation of conditions for the effective work of bodies and units of the National Police of Ukraine in countering organized criminal groups in the economic sphere. This includes: legal registration and approval of joint measures or comprehensive cooperation with other law enforcement agencies, central executive bodies, etc.; acquisition of necessary material and technical resources, such as transport, computer equipment, operational equipment, etc.; allocation of funding for operations to terminate the activities of organized criminal groups, etc.

Keywords: functions, National Police, subject, counteraction, organized criminal groups, economy.

яльності у відповідній сфері. Комплексне поєднання превентивних, оперативно-розшукових, аналітичних і процесуальних заходів дозволяє Національній поліції України здійснювати багаторівневий вплив як на окремих осіб, причетних до вчинення економічних злочинів, так і на організовані злочинні угруповання загалом. У результаті така системна модель діяльності НПУ створює передумови для своєчасного виявлення та нейтралізації економічно небезпечних проявів, руйнування організаційних зв'язків злочинних груп, мінімізації негативних наслідків їх діяльності та підвищення загального рівня економічної безпеки держави.

Література

1. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1976. 723 с.
2. Фелик В.І. Система функцій профілактичної діяльності національної поліції України. Порівняльно-аналітичне право. 2016. №2., с.156-158.
3. Денисюк Д.С. Функції національної поліції України: поняття та класифікація. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. №4., с.114-117.

4. Андрійко О. Ф. Проблеми контролю виконавчої влади. Правова держава : зб. наук. праць. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. Вип. 17. С. 167–171.

5. Сергєєв А.В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів місцевої міліції щодо охорони громадського порядку: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 216 с.

6. Гайдук А.В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2006. 194 с.

7. Меморандум про партнерство та співробітництво між Національною поліцією України та Радою бізнес-омбудсмена: меморандум від 07.09.2016. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/n0001887-16>.

8. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ, положення від 26.01.2016 №50. Офіційний вісник України. 2016. №22. Ст.861.